

Česko-lužický věstník

Ročník XV
Číslo 9 / září 2005

Vladimír Holan (16. 9. 1905–31. 3. 1980), jeden z největších českých básníků, dlouholetý obyvatel Kampy (ul. U Sovových mlýnů 7, kde bydlel v letech 1948–68, v téže domě jako Holanovi žila rodina Werichových, v téže domě žil kdysi Josef Dobrovský) a později domu U Lužického semináře 18 (zde žil do své smrti) by se letos dožil sta let. Dobu komunizmu prožíval ve své malostranské emigraci v bohatém vnitřním světě. Vztahy Holana s Lužičany ani možný vliv na Holanovo dílo nebyl dosud prokázán ani probádán. Báseň ze sbírky Víta Slívy Bubnování na sudy (Weles, Vendryně 2002), která se pohybuje mezi domnělou asociací Holanových adres, pokusem o zhuštěnou charakteristiku Holanova života a osobitým Slívovým jazykem, připravil Radek Čermák. Doslovný překlad básně Vladimíra Holana ze sbírky Trialog (Krajské nakladatelství, Brno 1964) tentýž.

PRAGAE A. D. Vladimíru Holanovi

Zde cítil drcení Sovovým mlýnem
a zde zase slyšel lužické hymny.

Básník veškerých zdí!
Přes tu poslední ho v truhle přenesli

a vydali mluvě sousedů.
Zůstalo ticho, vezděno v dům.

PRAGAE A. D. Vladimírej Holanej

Tudy łamanje Sovinoh młyna čuješe
a tu zaso serbske hymny słyšeše.

Basnik wšěch murjow!
Přez tu poslednju su jeho w kašču přenesli

a hubje susodow wudali.
Wosta čišina, do doma jata.

Vít Slíva

Vladimír Holan (1905–80), jedyn z najwjetšich českich basnikow, doholětny wobydler Kampy a pozdžišo tež hasy U Lužického semináře, by lětsa swoje stote posmjertne narodniny woswječić. Čas komunizma dožiwješe wón w nutřkownym wučeku na praskej Małej Stronje. Počahi mjez Holanom a Serbami a wliw na Holanowe džěto njeběštej dotal dopokazanej ani přeslědzenej. Ze zběrki tučasneho basnika swojorazneho słowa Víta Slíwy Bubnování na sudy přeložit Radek Čermák. Dosłowny přeložk basnje Vladimíra Holana ze zběrki Trialog tohorunja.

Vladimír Holan

Zed'

Proč těžký je tvůj let,
proč se tak pozdí?
– Mluvil jsem patnáct let
do zdi

a zed' tu vláčím sám
ze svého pekla,
aby teď ona vám
všechno řekla ...

Murja

Čehodla ćežki je twój lět,
čehodla so tak komdži?
– Rěčach pjatnaće lět
do murje

a murju tu čahnu sam
ze swojej' hele,
zo by wam nětk wona
wšo prajiła ...

Vladimír Holan žil dlouhá léta v lužickosrbském sousedství. Pokud máte někdo nějaké zprávy o kontaktech Vladimíra Holana s Lužickými Srby, budeme vám vděčni za jakoukoliv připomínku.

Poválečná léta na školách v Čechách

Marka Budarjowa

Po porážce Německa 1945 byla jednou z prvních starostí českých přátel Lužických Srbů umožnit jim vzdělávání v jejich mateřštině. (Je třeba si připomenout, že odvěké německé odnárodňovací snahy se v době nacistické vlády vystupňovaly do nepřítelnosti: lužická srbština byla úplně odstraněna z veřejného života, učitelé a kněží překládáni do německého území, zapomnělo-li se některé dítě ve škole a se spolužákem promluvílo o přestávce svou mateřštinou, za trest musilo doma mnohokrát napsat *Ich darf nicht sorbisch sprechen, jména obcí, i když zkomolená, ale přesto ukazující na slovanský původ, byla nahrazována jinými, německými.*) Šlo především o gymnázium, ale i o jiné školy. Staškovo spolkové lužickosrbské reálné gymnasium Ú. M. Š. ve Varnsdorfu bylo otevřeno 12. prosince 1945 v České Lípě (tedy právě před šedesáti lety). 1. 1. 1947 přesídlilo do Varnsdorfu; vydržovala je Ústřední matice školská; gymnázium vedl, jakož i některé kurzy pro Lužické Srby, ředitel Karel Macků; gymnázium skončilo činnost školním rokem 1950/51, srbští žáci i učitelé přešli na lužickosrbskou střední školu, nově založenou, do Budyšína. Na tehdejší léta vzpomíná Marka Budarjowa:

8. května 1945 skončila krutá 2. světová válka. Německo, jež tuto válku 1. září 1939 začalo a chtělo dobýt celou Evropu, bylo nakonec od vítězných mocností z východu i západu poraženo a bezpodmínečně kapitulovalo. Porážka Německa byla vysvobozením i pro nás Lužické Srby, mohli jsme zas veřejně užívat a pěstovat svůj jazyk a kulturu. Začátek byl ovšem těžký. Český přítel Lužických Srbů Karel Macků připravoval spolu s jinými přáteli a učiteli lužickosrbské školství – zejména gymnázium a hospodářské školy v Čechách. Když se Macků v této souvislosti dozvěděl, že skladatel a hudebník Bjarnat Krawc s celou rodinou při bombardování Drážďan 13./14. února 1945 ztratil všechno a zachránil si jen holý život, dojel si pro něho a poskytl mu přístřeší ve svém domě. Později se dokonce postaral o to, aby Krawc dostal ve Varnsdorfu pro sebe a rodinu vlastní dům. Když Krawc oslavoval 5. února 1946 85. narozeniny, konala se v aule měšťanské školy velká slavnost, dokonce i umělec z Národního divadla z Prahy mu zazpíval některé lužickosrbské a české písně. Haňza Serbinec přednesla báseň *Stónco, stónco chcu ja měč* od Handrije Zejlera a já od Józefa Nowaka *Krawcowa harfa*. Ve Varnsdorfu Krawc občas chodil i na domovinské schůze, protože tam tehdy pracovaly už stovky Lužických Srbů. S námi nacvičil písně pro vystoupení na *Zemědělské výstavě* na jaře 1947 v Praze. Bylo pro nás ctí, že jsme s ním směly večer společně s Katou Cyžec sedět v lóži Národního divadla na představení Smetanovy opery *Prodaná nevěsta*, mistr byl tuze dojat a skoro plakal. Stáří však se přihlásilo o svá práva, Krawc zemřel 25. listopadu 1948. Naši učitelé ho nesli ke hrobu a my žáci jsme mu zazpívali několik lužickosrbských písní.

Ale vraťme se k tomu, jak vznikly ve Varnsdorfu a v České Lípě v severních Čechách lužickosrbské školy nebo třídy jako gymnázium, obchodní škola aj. Od svého strýce Jana Krawce, který se z války vrátil zdravý a připravoval při Domovině divadelní odbor, jsem se dozvěděla, že se lužickosrbské děti a mládež připravují do Čech na školy. Rozhodla jsem se přihlásit. 10. prosince 1945 jsme časně ráno odjeli na nákladním autu. Už bylo pořádně zima. Posedali jsme si na svá zavazadla nebo na slámu. Byly jsme holky a kluci rozmanitého stáří. Tři děvčata byla v národních krojích, nejstarší Haňza Serbinec z Kozarc, později provdaná Delanowa, další byly Marja Koklic, později provdaná Dobrovolská, a Marja Krawcec ze Smječek. S Haňzou jsem se brzy spřátelila a toto přátelství trvá podnes. Nákladní auto nás dovezlo do Varnsdorfu, kontroly na hranicích nebyly. My holky jsme přišly do Mariánského ústavu, to byl klášter boromejek, s obchodní školou. Kluci přišli, zdá se mi, do *červené vily*, ta byla postavená z červených cihel. Na Vánoce jsme zas jeli domů, a po svátcích jsme se opět vrátili. Zatím se pro školy v Čechách rozhodlo více žáků. Proto k tomu přibýly dva další internáty: *Stará škola* a *Lutna*. Ve *Staré škole* byla zřízena kuchyně. My holky však jsme měly Mariánský ústav, tam bylo všechno pod jednou

střechou. V době až do hlavních prázdnin nás měl na starosti zejména kantor Jurij Šolta, prof. Macků a čeští učitelé z *měštanky*. Pokud jsme neměli učitele, zaskočil náš spolužák Jan Horn a učil nás matematice! Po hlavních prázdninách odjel ještě s jinými studovat do Prahy.

Velká část žáků šla do obchodní školy nebo do školy pro učitelky mateřských škol. Já jsem se rozhodla pro gymnázium, a tak jsem po hlavních prázdninách šla do České Lípy. Ve třídě nejstarších žáků byla jediná dívka, Kata Cyžec, později provdaná Malinkowa, a do této třídy, do kvarty, jsem přišla já. Ředitel gymnázia byl Miklaš Krječmar z Prahy, naším třídním učitelem byl Jurij Wuješ. Učil nás matematice, chemii, zpěvu a lužické srbštině, češtinu u nás měl Krječmar. Vyučování jsme měli odpoledne, protože dopoledne bylo gymnázium obsazeno českými žáky. Do tohoto českého gymnázia chodili tři Lužičtí Srbové: Beno Šolta, Jurij Wrobl a Jurij Pěčka, všichni z wotrovské farnosti. Tam také maturovali. Z nějakých důvodů (málo místa, odpolední vyučování) se koncem roku 1946 *Spolkové lužickosrbské reálné gymnasium Ú. M. Š.* přestěhovalo do Varnsdorfu.

Od ledna 1947 jsme my holky bydlily nejdřív v *červené vile*. Tam se o nás starala zejména teta Symanková, sestra právníka Symanka. Jí dopoledne pomáhala Elza Pawlec, později provdaná Grofová v Chasowě. Do školy jsme chodily do *měštanky*, tam mělo naše gymnázium svoje třídy. Ředitelem gymnázia byl nadále Krječmar, naším třídním učitelem se stal Arnošt Skopa. Školník, říkali jsme mu Tecla, byl velmi přísný, dbal na pořádek a kontroloval nás. Ve třídě jsme chodili ve cvičkách, střevíce zůstávaly přede dveřmi. Po prázdninách v září 1947 jsme se my holky vrátily zase do Mariánského ústavu. Tam přišla mezitím nová náramně vzdělaná milostivá sestra Eliška. Vychovávala nás dobře, hodně s námi zpívala, takže jsme mohly na podzim připravit koncert v katolickém kostele ve Varnsdorfu. Ve Varnsdorfu pracovalo hodně Lužických Srbů v továrnách nebo jako služby v měšťáckých českých rodinách. V té době jsme tam měli okolo 200–220 lužickosrbských žáků. Ale poměry se brzy změnilly, v Praze a v jiných městech to počínalo „vřít“. 5. února 1948 vypukla únorová revoluce, prezident Beneš byl sesazen, od té doby v Československé republice vládli komunisti. V naší jídelně v Mariánském ústavu visel až do té doby obraz prezidenta Beneše. Obraz byl odstraněn a pověsili tam obraz komunistického prezidenta Gottwalda. Toho dne jsme měly k obědu brambory na loupáčku s tvarohem. Naše české holky se bramborami strefovaly do nového obrazu a moc nadávaly. Až do hlavních prázdnin jsme zůstaly v Mariánském ústavu. Po prázdninách byl Mariánský ústav poznenáhlu likvidován, obchodní škola zůstala, sestry se vrátily do svých mateřských domovů. Sestra Editha byla Rakušanka, přestěhovala se do Vídně do mateřského domova. Až do její smrti jsem si s ní ještě dopisovala. Na podzim 1948 jsme se my holky gymnazistky přestěhovaly do *vily*. Dostali jsme nové učitele, vedení převzala Češka Miroslava Řehořová, naším třídním učitelem se stal František Soška, z Lužických Srbů tu zůstali ještě učitelé Filip Jakubaš a Rudolf Jenč na lužickou srbštinu a dějepis. Ruštině nás učila Ruska z rumburského gymnázia. Franta, tak jsme říkali třídnímu učiteli, se oženil s naší ředitelkou, již jsme lichořivě říkali Leňka. Až do července 1949 jsme zůstali ve Varnsdorfu. Když jsme jeli na prázdniny domů, musili jsme mít *propustku* a cestovali jsme vlakem přes Děčín, Drážďany do Budyšína.

Naše poslední bydliště v ČSR byl Liberec. Bohužel jsme musili na *propustku* čekat moc dlouho, došla někdy v půli září 1949. Jeli jsme zase vlakem z Budyšína přes Drážďany do Děčína, tam jsme přesedli na vlak do Liberce, na místo jsme přijeli večer. Soška s manželkou Leňkou na nás už čekal. Já s Katou jsme bydlily nejdřív v jakémsi dívčím internátu, to však časově kvůli škole nevyhovovalo. Tak jsme se nastěhovaly do dívčího internátu v Sokolské ulici, s námi ještě Marja Brücknerec, která pracovala v kuchyni. Za lužickosrbské žáky zodpovídala naše Leňka Sošková! Příští ráno jsme zamířili do gymnázia, tam nás přivítivě

vítal ředitel Vlášek. Naše třída se skládala z dvanácti kluků a nás dvou holek, Měrčín Salowski zůstal v Budyšině. Třída pod námi měla jenom sedm kluků, někteří zůstali v Budyšině na Lužickosrbské střední škole.

Třídní učitel byl opět František Soška. Vyučovací jazyk byla čeština. V lužické srbsčině jsme se vzdělávali dál sami, často pod vedením Pawoła Völkela. Dostali jsme i malé stipendium a každá z nás oblek nebo kabát ušitý od krejčího. Později jsme po vyučování chodili tak na dvě hodiny pracovat do textilních továren, abychom si něco přivydělali. S Katou jsme hodně chodily na procházky, často na Ještěd, ovšem pěšky. Občas jsme zašly do kina a taky do divadla, to bylo hned vedle našeho internátu. V internátu i v gymnáziu jsme vycházely se všemi dobře. Počátkem července

1950 jsme se v Liberci rozloučili s přáteli, zaměstnanci kuchyně a s učiteli a vrátili jsme se přes Děčín a Drážďany do Budyšina. Dvanáctou třídu jsme potom absolvovali na SWŠ (*Serbska wyša šula, dvanáctiletka – pozn. aut.*) v Budyšině a tam jsme taky maturovali. Ředitelem školy byl Frido Mětsk. Naším třídním učitelem byl Hans-Joachim Bär. Po prázdninách jsem se přihlásila na studium biologie do Lipska, někteří z nás na slavistiku nebo dějepis, jiní zůstali jako učitelé na SWŠ.

V osmdesátých letech byli oba učitelé František Soška a jeho žena z vděčnosti vyznamenáni Čestným odznakem Domowiny.

(*Serbska protyka 2006, s. 72–74*)

Poznámka: Věcné chyby, jako nesprávná data událostí ap., neopravuji. J-a

Vyhodnocení čtenářské ankety ČLV 2005

Zuzana Sklenářová

Redakce obdržela v průběhu roku celkem 21 vyplněných anketních dotazníků. Přinášíme nyní zatím přehledné a spíše statistické vyhodnocení odpovědí; jejich zpracování a promítnutí do redakční praxe nás ještě čeká. Všem, kteří odpověděli, děkujeme. Pokusíme se vašich podnětů využít ke zlepšení časopisu i celé naší práce.

1) *Čtete ČLV: celý – nepravidelně – jen vybrané články (jaké) – jiná odpověď*

Celý časopis čte 20 z 21 respondentů. Pouze jeden čtenář uvedl, že čte jen vybrané články, a to české, obecnější a stručné informace.

2) *Uvítali byste: větší rozsah ČLV (i za cenu zvýšení předplatného) – menší rozsah – stávající rozsah vyhovuje – jiná odpověď*

Převaha odpovědí vyznívala ve prospěch zachování stávajícího rozsahu ČLV (14x), z nich jeden čtenář by nebyl proti rozšíření. Pět respondentů by uvítalo větší rozsah i při zvýšení předplatného, jeden naopak rozsah menší (zejména méně fotografií) a nižší předplatné. Jeden hlas navrhol pravidelný stránkový rozsah 4–12 stran a zvýšení předplatného za cenu zlepšení grafiky.

3) *ČLV by měl obsahovat: ...*

- a) více literárních ukázek a překladů – 3x;
- b) více odbornějších pojednání z oblasti sorabistiky – 8x; třikrát to byla témata historická, z toho jednou konkrétněji průřezová a 20. století, jednou pak témata etnografická;
- c) více aktuálních autorských článků z Lužice – 12x, z toho jeden čtenář by tyto příspěvky uvítal pravidelně;
- d) rozhovory s lidmi žijícími v Lužici nebo se spolupracovníky SPL – 16x;
- e) zajímavosti z lužickosrbských médií – 11x;
- f) zprávy o dění v SPL – 9x (jednou upřesněno – zprávy by měly stručně sdělit to podstatné, důraz by měl být kladen na včasnost a aktuálnost);
- g) zábavnější přílohy pro děti, kvízy, křížovky – 2 odpovědi kladné a jedna odmítavá;
- h) lužickosrbskou konverzaci – 12x; jeden čtenář navrhuje zavést na toto téma rubriku, jiný upozorňuje na potřebu poučení o výslovnosti a mluvnici;
- i) jiná odpověď – 3x; tipy na výlety, lužickosrbské hostince; průřez historií Lužice a Lužických Srbů s důrazem na 20. století; pojednání o dějinách Lužických Srbů ve vztahu ke království Českému.

Tento bod se obsahem a rázům odpovědí značně prolínal s otázkou č. 9.

4) *Samostatné přílohy byste uvítali: více (častěji, větší, jaké) – méně – stávající rozsah – jiná odpověď*

Většina respondentů (12) byla se stávajícím rozsahem a charakterem příloh spokojena. Šest čtenářů by uvítalo více příloh (návrhy: o životě Lužických Srbů, Kašubů; pravidelnou jednodílnou přílohu o národnostních menšinách v Evropě, zvláště slovan-

ských; z historie Lužice; odborné sorabistické přílohy; česko-lužickosrbskou konverzaci; monotematické přílohy – o umění, kultuře, historii, současnosti). Jeden čtenář žádal příloh méně (zejména méně fotografií, spíše nahradit grafikou). Dva navrhovali jiné zaměření příloh – jmenovitě mapu Srbské Lužice; jeden čtenář upřesňoval navrhovanou četnost příloh 2x do roka.

5) *Grafických součástí by mělo být více – méně – stávající rozsah – jiná odpověď*

Počet čtenářů, jimž stávající rozsah grafické výbavy ČLV vyhovuje (11; jeden respondent v té souvislosti konstatoval, že stávající tisk ČLV je pro publikaci fotografií nedostatečně kvalitní), jen o jeden hlas převyšoval počet těch, kteří by jej rádi zvětšili (10; jeden čtenář připomínal jmenovitě kresby, dva mapy; jeden žádal o návrat k většímu písmu). Jeden čtenář dává přednost menšímu množství grafických součástí.

6) *Ve stávající podobě ČLV postrádám zejména... – je podle mého příliš...*

Převaha odpovědí na tuto otázku obsahovala návrhy rozšíření obsahu. Jen ve dvou případech šlo o kritiku nadbytečných příspěvků – podle jednoho názoru tiskneme příliš mnoho zpráv z rozhlasu, druhý by preferoval vždy v jednom čísle jedno větší téma. Sedm respondentů nemělo připomínky ani v jednom ohledu.

Nejčastěji čtenáři žádali více – a konkrétnějších – informací o současném životě Lužických Srbů (4x): novinky ze života Lužických Srbů a Kašubů (1x), o jejich politických aktivitách (1x), více konkrétních informací o životě v Lužici (1x) a o konkrétních česko-lužických stycích (1x); příspěvky o lidech žijících v ČR, kteří se narodili v Lužici (1x). Dva čtenáři žádali více článků historických – příspěvky o dějinách Lužice ve vztahu ke království Českému, resp. přímo podrobný seriál o historii Lužice. Jeden respondent postrádá více informací o sorabistické literatuře (kritika malého rozsahu časopisu). Po formální stránce chybí podle jednoho názoru symboly Lužice v záhlaví časopisu. Obdrželi jsme také (zcela oprávněně) výhrady ke stránce organizační: dvakrát čtenáři kritisovali nedostatečnou pravidelnost vydávání ČLV, jednou se objevil také požadavek na včasné oznámení akcí.

7) *Mohl/a bych přispět k vydávání ČLV:...*

Sešla se nám řada návrhů, jak by čtenáři byli schopni a ochotni pomoci. Většina respondentů (13) bohužel nemůže pomoci nijak. Šest nabízí psaní příspěvků, resp. již do ČLV přispívá. Tři přislíbili v budoucnosti externí spolupráci nebo alespoň pokus o ni. O práci redaktora uvažuje pouze jeden čtenář. Obdrželi jsme zato nabídku fundovaných a žádaných příspěvků – zpracování česko-lužickosrbské konverzace a poučení o mluvnici, články na konkrétní témata zejména z dějin Lužice a Lužických Srbů, jakož i jejich vztahů k našemu národu. Dva čtenáři vyjádřili přesvědčení, že bude užitečnější, budou-li propagovat lužickosrbskou věc mimo ČLV a SPL.

8) *Rád bych se dozvěděl/a více o:...*

Navrhovaná témata se zčásti kryla s obsahem odpovědí na

předchozí otázky: historie Lužických Srbů a Polabských Slovanů, jejich vztahy k Čechům, demografický a národnostní vývoj Lužice ve 2. tisíciletí; současný život Lužických Srbů, ale i dalších národnostních menšin a malých etnik (jmenovitě např. Kašubové), jejich situace a vyhlídka do budoucna; novinky ze současné lužickosrbské literatury. Jeden čtenář vyslovil zájem o to, jak pokračuje vývoj situace lužickosrbského školství v případě Chrósćic.

9) *Různé jiné podněty...*

V této rubrice se sešla velmi pestrá směs postřehů, návrhů i výtek, ale také několikrát – což nás velmi potěšilo – poděkování a chvály.

Proti básním v úvodu nebyly žádné výhrady; jedna čtenářka oceňovala z celého časopisu nejvíce právě překlady lužickosrbské poezie otiskované s originálem (naopak jiný zaujal kritické stanovisko k publikování lužickosrbských básní bez překladu), jeden čtenář žádal dokonce více překladů (patrně nejen básní) do češtiny. Velmi dobře byly hodnoceny odborné články – o J. Wićazovi, o J. Dobrowském nebo o lužickosrbské vlajce.

Několik respondentů se vyjádřilo k příspěvkům o jiných národnostních menšinách; třikrát hodnotili tuto naši linii kladně, seriál o menšinách se jim líbí (jmenovitě uvedeni Kašubové), jeden z nich dokonce žádá, abychom o různých menšinách psali více; je-

den hlas byl naopak proti (zejména v případě menšin neslovan-ských, např. Katalánců).

Zpravodajství by podle některých čtenářů mělo zahrnovat podrobné informace o jednání valných hromad a schůzí předsednictva včetně jmen všech funkcionářů, pravidelně seznam dárců, a také seznam zkratk. Knižní rubrika by měla přinášet pravidelnou bibliografii sorabistických, resp. Lužických Srbů se týkajících článků z odborného i denního a populárního českého tisku.

K organizační stránce se také vyjádřila řada respondentů. Dávali by přednost včasnosti a aktuálnosti informací o dění u nás i v Lužici před větším rozsahem a obsažností čísel. Někteří upozorňovali na potřebu lepší korektorské práce (jedna čtenářka nabízela, že by byla schopna provádění korektur časem zajistit). Čtenáři žádali např. program folklorního festivalu v Chrósćicích – tato žádost souvisela se zájmem o zájezdy, který také z příspěvků zazníval. Návrhy pro další činnost SPL, nesouvisející s ČLV, zahrnovaly vedle zájezdů i např. podíl ČLV na adaptacích lužickosrbských her s titulky pro české televizní vysílání, resp. pokus o prosazení českých her s lužickosrbskými titulky do vysílání německého.

Pozn. rč: Základní česko-lužickosrbskou konverzaci naleznete na internetové adrese:

luzice.euweb.cz/konverzace/witajknam.html

NOVINY

Z DOMOVA

Jízda členů Serbského ewangelského towarzstwa do Prahy

11. září 2005

Na 35 převážně starších členů SET (bohužel jenom jedna Budestčanka byla oblečena v evangelickém národním kroji) přijelo přes Bukeyy a Lubij do Dejvic, kde byli hosty tamější nábožen-ské obce Českobratrské církve evangelické. Spolu s českými hostiteli se zúčastnili bohoslužeb, které vedl místní farář Petr Hudec střídavě se superintendentem Janem Malinkem. Kázal Jan Malink, jeho slova překládal do češtiny místopředseda SPL ing. arch. Hanuš Härtel, který je lužickosrbského původu a lužickou srbštinu ovládá. V kázání Jan Malink zdůraznil důležitost vzájemných vztahů Lužických Srbů a Čechů i Slováků. Uvedl dva zářné příklady, jeden ze 17., druhý z 20. století: Michal Frencl, farář v Budestecích (od r. 1662), je příkladem píle a vytrvalosti. Ačkoliv mu požár fary zničil knihovnu a rukopisy, nevzdával se a pokračoval ve svém úsilí. V roce 1670 přeložil a vydal Matoušovo a Markovo evangelium. Přitom užíval vedle německého a řeckého textu i českého. To je dobrý příklad plodné vzájemné spolupráce. Vytvořil si sám pravopis velmi blízký českému. (Ale církev bohužel nedovolila tohoto pravopisu užívat, a zavedla pravopis bližší německému, přestože byl pro slovanský jazyk nevhodný. Toho pak užívali evangelici až do r. 1945.) Příkladem těchto dvou evangelii dal M. Frencl základ spisovné horní lužické srbštině, jeho překlad celého Nového zákona vyšel v roce Frenclovy smrti 1706. – Druhý příklad vzájemných plodných styků je Kristian Pavel Lanštják (1892–1986), pražský senior Českobratrské církve evangelické, původem Slovák. Lanštják Lužickým Srbům pomáhal nej-různějším způsobem v dobách mezi válkami a v těžkém čase po druhé válce. – Po bohoslužbách následovala zajímavá diskuse. Čeští účastníci se zajímali zejména o národnostní poměry v Lužici a o lužickosrbské školství. O tom podrobněji promluvil J. Bart, zejména o programu WITAJ, o němž se zasloužil.

Hosté potom odjeli na Pražský hrad, tam byli přítomni střídání stráží na 2. a 1. hradním nádvoří a z rampy zhlédli Prahu. V Nerudově ulici si připomněli u rodného domu tohoto básníka a prozaiika, jeho přátelství s M. Hórnikem, vzpomněli na Povídky malostranské, přeložené do lužické srbštiny a vydané Jurijem Mlynkem. Někteří účastníci je znali z vlastní četby. Cestou vykládal o dalších pamětihodnostech superintendent J. Malink. – Po obědě ještě zajeli na Strahov a pak se vrátili do modlitebny, besedovali a zpívali lužickosrbské a české písně, z nichž některé mají

tutéž melodii. – Bohoslužby byly dobře navštíveny, domácích bylo okolo 150 (mezi nimi hodně dětí). Modlitebna byla obsazena do posledního místečka (z členů SPL však jsem napočítal účastníků jenom pět). Dík za dobře připravený výlet patří Handriji a Měrcinu Wirthovým, z české strany zejména ing. arch. H. Härtelovi. Hosté obdivovali i modlitebnu, kterou vytvořil ze tří suterenních bytů a s citlivým vkusem zařídil, i barevná okna a neobvyklé osvětlení. Celý den panovala přátelská, příjemná nálada, takže lužickosrbsští i čeští účastníci mohli být spokojeni.

Jiří Mudra

Z HORNÍ LUŽICE

14. volební valná hromada Serbského šulského towarzstwa 9. dubna 2005 v Hórkách

Lužickosrbský školský spolek (SŠT) zastupuje zájmy Lužických Srbů ve výchově počínaje mateřskými a konče vysokými školami na lužickosrbském sídelním prostoru v Sasku a Braniborsku. SŠT už vykonalo mnoho užitečné práce ve prospěch národního vývoje Lužických Srbů. Protože se ve zprávě předsednictva uvádějí i skutečnosti, které by mohly zajímat naše čtenáře, některé z nich tu uvádíme.

Předsedkyní byla zvolena opět Ludmila Budarjowa a dále 6 členů předsednictva. SŠT má nyní 311 členů. Od 1. 1. 2003 pečuje ve vlastní režii (w našim nošerstwje) o mateřské školy v 7 obcích (Žylow, Choćeboz, Rowno, Němcy, Chrósćicy, Malešecy, Ralbicy) s 393 dětmi, o něž se stará 50 zaměstnanců. V přítomné době jsou skupiny WITAJ v těchto obcích (v závorce uveden počet skupin a počet dětí: Budyšin (4, 61), Radwor (1, 16), Myšecy (1, 12), Pančicy-Kukow (1, 16), Čorny Chołmc (1, 10), Nowe Město (1, 13), Hory (2, 24), Njeswačidło (1, 16); Wětošow (2, 26), Hochoza (1, 7), Janšojce (1, 12), Tšupc (1, 14), Strjažow (1, 12). To je celkem 237 dětí. Mateřské školy lužickosrbské a mateřské školy WITAJ (s družinou mládeže): Němcy (2, 23), Rowno (3, 42), Malešecy (3, 39), Chrósćicy (6, 102), Ralbicy (4, 77); Žy-low (3, 55), Choćeboz (4, 55). To je celkem 393 dětí. Tedy celkem ve skupinách WITAJ a v mateřských školách lužickosrbských a v mateřských školách WITAJ je v celé Lužici jen 630 dětí.

Počet porodů v mikroregionu *Při Klósterskej wodže* (Chrósćicy, Njebjelčicy, Pančicy-Kukow, Worklecyc, Ralbicy): 1982/83 – 167, 1994/95 – 61, 1998/99 – 61, 2002 – 60, 2003 – 71, 2004 – 74.

Dále se mluví o nové pedagogické koncepci *2plus*, o výchově a dalším vzdělávání učitelů. SŠT má 4 odbory: pro dvojjazyčnou výchovu, pro Dolní Lužici, pro sport a kulturu, pro učitele dů- chodce. Projekty: ústřední soutěž v předmětu lužická srbština a lu-

žickosrbský jazyk, prázdninové tábory, soutěž mladých recitátorů, spolek Lipa (v něm vede kurzy lužické srbštiny Jurij Šořta).

Jako tžižiřtř přišřtř činnosti Ludmila Budarjowa označila:

Jednat s příslušným ministerstvem, dalšími instancemi a s Domowinou, aby bylo Lužickým Srbům zaručeno vzdělávání a aby byly ustanovovány dvojazyčné učitelky a učitelé a vychovatelky.

Pěče o zvýšení kvality vzdělávání v lužickosrbském jazyce v našich mateřských školkách. Usilovat o udržení nynějších výchovných zařízení a o vytvoření sítě tříd WITAJ.

Usilovat o další vývoj pedagogických koncepcí.

(Sř2005, ř. 2) J-a

Z CIZINY

Doc. PhDr. Leoř řatava, CSc., přednářel 1. 7. 2005 v Terstu na mezinárodní konferenci věnované menšinovým jazykům. Třma přednářky: Lužickosrbská mládeř dnes – etnická identita, jazykové vztahy a přijímání kultury.

(R 2005/ 8) J-a

Michař Nuk, Zatajena njeprawda.

Politisce přescřehani w Serbach mjez 1945 a 1989. LND Budyřin 2004, 200 s.

Sestavovatel knihy M. Nuk v úvodu charakterizuje státní bezpečnostní systém, jeho vývoj od vzniku sovětského okupačního pásma a pak v NDR. Nad komunistickou ideologií a její ochranou bdělo ministerstvo státní bezpečnosti s řadou odborů. Jeho součástí byla *Stasi*. Důležitou úlohu přitom měli neoficiální spolupracovníci – udavači, kteří se dali do služeb systému ponejvíce ze zistných důvodů. V Srbské Lužici byly poměry kvůli národnostní otázce složitější (úsilí o národní svébytnost – politické postoje; největší hmotnou podporu v průběhu dějin dostávali Lužičtí Srbové v době NDR). Spolupracovníci *Stasi* (i Lužičtí Srbové) pronikli do všech lužickosrbských institucí a spolků.

Knihy není soustavným výkladem o dějinách politického pronásledování Lužických Srbů, ale pouze naznačuje danou problematiku. Vedle šesti kapitol, pojednávajících většinou o jedné (dvou, třech) osobě najdeme také stručnější zmínky i o dalších (Měto Lařki [1889–1972], Mikławř Krawc [1893–1972], ředitel SLDž Jan Krawc, Hanzo Góleňk [1917–1995]).

Podrobněji jsou zpracovány osudy těchto postižených: Pawoř řořta (*1924), bratrř Korla (*1920), Pawoř (1921–1976) a Jan

(1924–2000) Nalijové, Jurij Rjenč (1910–2002) a zejména podrobně Bjarnat Rachel (1907–1973), Křescán Buk (*1935), Hinc řořta (*1937), Mato řořta (1952–1993). Autoři jednotlivých pojednání jsou: Monika Gerdesowa, Trudla Malinkowa, Benedikt Cyř, Andreja Waldžic, Hinc řořta. V kniřce jsou otiřřtřena (vedle podobizen) i faksimile soudních a policejních dokladů.

I když některé články (nebo jejich části) byly už otiřřtřeny v deníím tisku aj., přinářší knihy hodně materiálu dosud neznámého a dokresluje tak poměry od r. 1945 do konce trvání NDR. Nutno je také ocenit otevřenost, s jakou se tu píše. Leckdy zde najdeme i jméno významného a váženého lužickosrbského veřejného činitele, který se v popisovaném období vůči postiženým nezachoval dost statečně.

Knížka je určena širokému okruhu čtenářů, a je napsána poutavě. Užívá i různých literárních přístupů (autobiografické vzpomínky, reportáže pozorovatelů, rozhovory s postiženými a vzpomínky vrstevníků na ně). Čte se napínavě jako krásná literatura.

Jiří Mudra

Wobrazowy słownik za małych Na wsy/Na jsy. –

Pestalozzi-Verlag, Erlangen 1994. Ideja a koncept: Wolfgang Schleicher. Ilustracije: Bob Bamton (Bernard Thornton Artists, London). Tekst: Gisela Fischer, přelořk: Hilda Kućankowa. 2,90 eur

Příručka je myřlena jako obrazový slovníček zaměřený na zemědělské hospodářství a na vše, co k němu patří. Na každé z deseti dvojstránek z tvrdého papíru je jeden velký obraz. Okolo něho jsou po pravém, levém a spodním okraji zobrazeny a pojmenovány rostliny, zvířata a předměty, které jsou i na ústředním velkém obrazu. Každá dvojstránka tvoří tematický celek. Jsou to: 1 pastva a pole, 2 zahrada a rybník, 3 zahrada a drůbeř, 4 stodola, 5 záhony a kůlna, 6 pastva a žně, 7 stáj a krmivo, 8 chlév a pěstování brambor, 9 les, 10 selský dvůr. Úkolem děcka je hledat a pojmenovávat na velkém obrazu jednotlivé předměty zobrazené na okrajích. Tak si hrou rozšřřřuje slovní zásobu. Děti si tak osvojí i názvy nepřilíř

časté, které neznají ani německy. Je to metoda účinná (i když jde jen o zásobu skrovnou), protože se neuvívá překlady. Přitom však je dvojazyčná, tj. pojmenování jsou v horní i dolní lužické srbštině, takže kniřky mohou užívat děti v obou Lužicích. Jde celkem asi o 170 slov, což není pro děti na základní škole zas tak málo. Příklady: leknín (bónčawa), stulík (gingawa), podběřák (zamjetak), kuře (ćipka), morče (wujk), lyska (tysačk), vářka / řídlo (libela), kačátko (pilatko), rýč (řopač), rejsek (trosk), fena / čuba (psyca), řtěně (psyčk), řepka (řěpik). Hlavní přednost učebnice vidím v tom, že se zcela obejde bez němčiny.

Jiří Mudra

Přiběh lužickosrbské varhanní umělkyně Achim Brankačk, Wuměřca na piřćelach. LND Budyřin 2005, 86 s.

Autor, profesor hudební výchovy a dějepisu na lužickosrbském gymnáziu v Budyřině v. v., který řídil i školní pěvecký soubor, napsal monografii o lužickosrbské virtuosce Lubině Holanec-Rawpowé (23. 5. 1927–2. 5. 1964) s velkým zaujetím a citovým působením. Provází čtenáře celým životem jedinečné umělkyně, počínaje jejím šťastným dětstvím prožitým s třemi sestrami

v Budyřinku v rodině učitele a kantora Arnořta Holana v prostředí čistě lužickosrbském.

Dovídáme se o jejích školních letech, o hudebním vzdělávání. Českého čtenáře zaujme zejména vyprávění o Lubině studiu v Praze na konzervatoři (1948/49) a pak na AMU (1949–1953) a další studium (dirigování sboru a orchestru, 1953/54), o aspiran-

tuře na vysoké škole hudební v Lipsku (1954–1956). Takto vzdělaná umělkyně pak uspořádala několik koncertů v českých městech, v NDR a v SSSR. Při několikaletém studijním pobytu v Praze se jí dostávalo povzbuzení od českých přátel. (K. P. Lanštlák jí např. zprostředkoval místo varhanice u sv. Michala, kde byl farářem, tam směla i cvičit na varhanách.) K. P. Lanštlák ji rovněž oddal 1. 6. 1956 na farním úřadě Českobratrské církve evangelické v Praze XI v Betlémské kapli (pozor, to není Husova Betlémská kaple na Betlémském nám.!) v Prokopově ulici 4 s Janem Rawpem, vnukem Bj. Krawce. (Civilní sňatek se konal 26. 4. v Budyšině.)

Z četných koncertů jsou obzvláště památné: účast při provedení Krawcova oratoria *Wójna a měř* (na slova M. Nawky), provedeního pražským Hlaholem (zorganizoval ho dr. J. Rawp a dr. Miloslava Lorencová); účast ve varhanní soutěži Pražského jara 1958 (získala 4. místo); 1955 účast v mezinárodní hudební soutěži v Ženevě (získala 1. cenu). Ráda ovšem potěšila hrou na varhany i své přátele. (Tak zahrála v Radworu na svatbě Hance Smolic a Fridovi Michałkovi.)

Šťastný a nadějný život Lubiny Holanec-Rawpové ukončila předčasná smrt, bylo jí teprve 37 let. Je pochována na Tuchorském hřbitově. Svou bolest vyjádřil její muž skladatel Jan Rawp v 3. větě *Metamorfóz* v kódě *Maestoso pesante*.

Kniha byla vydána (jako jedenáctá) v řadě *Wobrazki ze Serbow*, která začala vycházet před 10 lety a chce čtenáře poutavě seznamovat s významnými osobami a událostmi lužickosrbského života. Zatím vyšly knížky o J. A. Smolerovi, Dr. M. Grólmusec, M. Nawkovi, Serbski gymnazij, Bratrowstwo – 100 lět serbske towarstwo w Kulowskej wosadze, Nadzija na swobodu – Serbja w Sowjetskim wobsadniskim pasmje 1945–1949. Vyšlo i několik svazků v němčině.

Knižka je vzorně vypravena, s četnými fotografiemi a s úryvky dopisů, vzpomínkami atd. Čte se jako napínavá krásná literatura. Českému čtenáři upoutá i poukazuje na hojně vzájemné vztahy Rawpovy rodiny s českým prostředím.

Jiří Mudra

Vynikající lužickosrbský sborník **Achim Brankačk** se v poslední době stále častěji prezentuje také jako autor literatury faktu. Budiž hned řečeno, že ani v této oblasti ne bez úspěchu. Po obsáhlé knize o hudebním skladateli Bjarnatu Krawcovi nazvané příznačně *Práce je život – odpočinek umírání* přichází s rozsahem skromnější, ale obsahem snad ještě objevnější publikací o varhannici Lubině Holanec – Rawpové (1927–1964). **Wumělča na pišćelach** – jak knihu nazval – je barvitou koláží vyprávění, vzpomínek, dopisů a fotografií o tvůrčím i osobním životě o jedné z nejtalentovanějších lužickosrbských umělkyní, která se přes krátký čas, který jí osud vymezil k životu a umělecké tvorbě, dokázala výrazně zapsat do moderní hudební historie střední Evropy.

Dlouhá desetiletí se v Lužici o této varhannici mlčelo. Teprve Achim Brankačk navázal na téměř zapomenutou výzvu Zbigniewa Kościówa, kterou tento polský hudební pedagog a přítel Lužických Srbů vložil do nekrologu L. Holanec-Rawpové, kde – volně interpretováno – mj. říká, že skutečný umělec se nikdy neztratí z paměti lidí a dál žije svým uměním – ale jedině tehdy, pokud máme prostředky, které zachovávají a mohou připomenout, co a kdy zahrál, vytvořil. Proto je zapotřebí vydat gramodesku s nahrávkami hudby v podání L. Holanec-Rawpové a také obrazovou biografii, která by zachytila její život, dílo a zařadila její uměleckou činnost do kontextu světové hudební kultury.

Brankačk se ujal tohoto úkolu zodpovědně, důkladně prostudoval její pozůstatost a úspěšně se pokusil vrátit jí důstojné místo v obecném povědomí. Ve dvaadvaceti kapitolkách proložených

čtyřmi desítkami fotografií a více než sedmdesáti dopisy a lístky se autenticky a velmi sugestivně odvíjí osobní a umělecký život talentovaného děvčete, které se mohlo stát malířkou stejně jako hudebnicí. Hudba nakonec zvítězila a v souladu s myšlenkou *úspěch za sebou sám nepřijde, musíš jít ty za ním* se vydala na svou cestu za uměním. Nejprve absolvovala lidovou uměleckou školu v Budyšinku a Budyšině, na kterou navázala výukou klavíru u Anny Messerer. Jako pianistka poprvé veřejně vystoupila v roce 1939. Studium hry na varhany – spolu s klavírem a cembalem – zahájila u Horsta Schneidera. Následovalo studium u profesorů Karla Strauby (církevní hudba) a Franca Langerera, dále pokračovala dva semestry v letech 1948 až 1949 jako mimoriádná posluchačka u českého varhaníka a pedagoga Jiřího Reibergera na Státní hudební konzervatoři v Praze. O rok později navštěvuje hudební fakultu Akademie múzických umění v Praze. Už v časech studia úspěšně koncertuje – připravila si rozsáhlý program s náročnými kompozicemi od barokní hudby až po moderní tvorbu dvacátého století. Vystupuje v Praze, Brně, Plzni, ale i v Lužici. V té době také vznikají její první rozhlasové nahrávky. Po ukončení studia na AMU absolvuje ještě Vysokou hudební školu v Lipsku (u prof. Günthera Ramina). Po několika úspěšných koncertech získává první ocenění za hru na varhany v mezinárodní soutěži mladých interpretů v Genfu. Brzy poté se vdává za talentovaného hudebního skladatele Jana Rawpa. Narodí se jim syn Kito, ale to příliš nebrání v pokračování uměleckého vzestupu mladé varhanice. Mezi jiným absolvuje další turné po České republice, získává ocenění v rámci festivalu Pražské jaro, nahrává pro německý rozhlas.

V časném létě 1961 do jejího života krutě vstupuje těžká nemoc – lymfogrammatuloza. Sice ještě dál koncertuje – absolvuje další turné po Československu a v Německu, ale nemoc přináší stále více omezení. Velmi namáhavé turné po tehdejších Sovětském svazu na přelomu dubna a května 1962 (Moskva, Tallin, Leningrad, Riga) je schopna absolvovat pouze v doprovodu manžela. Na její vystoupení reaguje tisk pozitivně, tak například Litevské noviny *Cina* píše o jejím koncertě v superlativech. Vedle podrobného rozboru jejího podání skladeb jednotlivých skladatelů obsahuje článek i lakonický závěr: *Varhanice z NDR bezesporu patří k nejlepším varhanním virtuózkám, které obyvatelé Rigy v poválečných letech slyšeli*. Z turné se vrací s dobrými pocity a s úmyslem ještě na podzim koncertovat v Československu a v nejbližším čase také v Jugoslávii, konkrétně do Bělehradu, odkud měla pozvání již několik let ke koncertu na nově postavených velkých koncertních varhanách se 67 registry. Termín vystoupení Lubiny Holanec – Rawpové byl nakonec stanoven na sobotu 2. května 1964. Právě na den kdy umělkyně svůj boj s nemocí ve věku 37 let prohrává a umírá.

Zůstávají vzpomínky, manželův hymnus na Lubinu obsažený v kódě *Maestoso pesante*, náhrobní kámen s vytesanou poslední slokou lužickosrbské lidové písně *Dobry wječor, mačerka: „Lubina: »Neplač, neplač, milý můj! Vždyť na světě je děvčat dost. « Jan: »Děvčat je sice na světě dost, ale žádná jako ty. «*

Brankačk dokázal efektivně využít zvolenou kompozici. Čtenář má pocit, jako kdyby četl ucelený příběh – mozaika je sestavena tak, že přetisky dokumentů a fotografií nejsou pouhým doprovodem autorského textu, ale jedno z druhého vyrůstá. Pokud jsme na konci knihy dojati trpkým osudem talentované ženy a dobrého a statečného člověka, pokud současně cítíme velikost talentu a sílu umění, pak na tom má autor knihy *Wumělča na pišćelach* nemalou zásluhu. Největší zásluhou jeho i vydavatele je ale skutečnost, že exceletní hudebnice Lubina Holanec – Rawpová se důstojně vrací na patřičné místo hudební historie. Doufám, že není neskromně přát si ještě, aby se v dohledné době objevily na CD i nahrávky hudby v podání připomínané umělkyně.

Milan Hrabal

Kvalitní frazeologický slovník

Anatolij Ivčenko, Sonja Wölkowa: Hornjoserbski frazeologiski słownik, Ludowe nakładnistwo Domowina Budyšin, 2004, 572 s.

K hezké řádce frazeologických slovníků vydaných v posledních letech ve slovansky mluvících zemích se nedávno se důstojně přičinil **Hornolužickosrbský frazeologický slovník** (Hornjo-

serbski frazeologiski słownik) vytvořený autorskou dvojicí **Anatolij Ivčenko a Sonja Wölkowa**.

Přehledně uspořádaná kniha obsahuje více než 3 600 frazeolo-

gizmů spisovné hornolužické srbštiny 19. a 20. století sesbíraných z úctyhodného množství nejrůznějších zdrojů. Významným přínosem je, že zhruba třetina hesel je touto publikací registrována poprvé. Slovník nemá normativní, ale spíš popisný, informační charakter. Obsahuje frazeologizmy z různých stylových rovin včetně novějších obrátů přejatých z němčiny, které už trvale zakotvily v běžné komunikaci v hornolužické srbštině. U většiny frazeologických hesel je uváděna citace příkladů užití v lužickosrbšské literatuře – od klasiků Jakuba Barta-Čišinského, přes Jana Radyserba-Wjelu, Marju Kubašec, až po autory moderní, např. Jurije Brězana nebo Beno Budara. Pozoruhodné ovšem je, že mezi citacemi se objevují také autoři přeložení z jiných jazyků – například slovenský básník Daniel Hevier (v překladu básnířek Měřany Cušcyny a Marji Krawcec), polský autor Waldemar Kotowicz (v překladu Antona Nawky), česká spisovatelka Bohumila Šretrová (v překladu Lory Kowarjové) nebo třeba i světoznámý Mark Twain (překlad Jurij Brycka a Měrcin Nowak-Njechorňski). To do jisté míry vypovídá nejen o péli autorů slovníku, ale i jazykovém bohatství překladů do hornolužické srbštiny.

Slovník je vhodné číst už od předsádky, protože ta obsahuje – v lužickosrbšské a ruské verzi – užitečné znázornění základního schématu tvorby slovníkového hesla. Tvoří ho slovní heslo, číslo frazeologismu, neutrální tvar frazeologismu a pak tvar ve 3. osobě singuláru, gramatická charakteristika, německý popis významu a německý frazeologický ekvivalent (samozřejmě pokud existuje), následuje totéž v ruštině. Dále je v závorce uvedena lexikografická dokumentace a nakonec textové příklady. U neutrálního tvaru frazeologismu jsou v oblých závorkách uváděna fakultativní slova, v hranatých závorkách pak slova, která lze použít místo slova před závorkou.

Úvodní část slovníku obsahuje vedle předmluvy i přehlednou strukturu slovníku v hornolužické srbštině a ruštině. Nečekaně cenným informačním zdrojem je rozsáhlý výčet pramenů, který sám o sobě je přínosem jako přehled o vydaných slovnících, sbírkách přísloví a frazeologizmů, periodik a dalších tištěných zdrojů tohoto jazyka. Již pouhý výčet vypovídá o bohatosti jazykové kultury Lužických Srbů.

Stěžejní část slovníku (s. 27 až 448) je uspořádána abecedně podle klíčových slov. Výklad významu každého frazeologického hesla je autory podáván v hornolužické srbštině, němčině a ruštině. Tím se použitelnost slovníku významně rozšiřuje nejen o německy a ruský mluvící zájemce, ale také o komparativní možnosti. V této souvislosti jsou důležitou a logickou součástí slovníku rejstříky – německý (s. 449 až 532) a ruský (s. 533 až 572), které uživateli umožňují v případě potřeby snadno najít klíčové slovo ve zmíněných jazykových variantách.

Kniha je užitečná zejména při překladatelské činnosti a pro českého uživatele má ještě další přínos – objevování nových souvis-

lostí, a také v češtině dosud neobjevených nebo přinejmenším nepotřebovaných frazeologických obrátů. Půvabné jsou třeba variace na slovo díra, dírka: *džěry so do brjucha prašec* na straně 65 nebo *hribam džěrki wjerćeć (štapać)* (s. 96). První příklad bychom doslovně mohli přeložit asi jako „vyptat někomu díry do břicha“, což znamená „moc se ptát“, druhý „vrtat dírky do hub“ označuje nicnedělání, lenošení. Výrok *lžec, zo so hrjady zhibuja* (96) – lhát, až se trámy ohýbají – netřeba vysvětlovat, stejně jako *hrody w mróčelach twarić* (97) – tomu už se ovšem nápadně podobají naše „vzdušné zámky“. Zato velmi originální je ironické označení pro starší neprovdanou ženu (s. 90): *holca ze stareho registra* (doslovně: dívka ze starého rejstříku) nebo označení pro lhaní (s. 91): *wětrikowu horu kopic* (doslovně asi: kupit větrnou horu).

A nakonec ukázka slovních spojení, která jsou často užívaná a pro srbskou Lužici jedna z nejtýpějších: *koza je mje liznyła* (doslova: lízla mě koza, s. 158), což znamená, že jsem neměl úspěch, nepochodil jsem a nebo na s. 180 *na fararjec ladko přińić*, což je eufemismus pro „umřít“. A zde alespoň jeden příklad užití v literární praxi, jak je uveden ve slovníku – citace pochází z díla Mikławše Bjedricha-Radlubina: *Potom su jemu jónu dali črije na nohi, tajke špatne, papjerjane, zljepjene: W tych je dyrbjat na fararjec ladko hić – zo by jemu tam zemja lochka byla!*

Knihu v kvalitní polygrafické úpravě vydalo budyšínské lužickosrbšské nakladatelství Domowina. Nepochybně se stane nepostradatelnou příručkou pro všechny, kteří mají vážný zájem zabývat se jazykem a kulturou nejmenšího západoslovanského národa – Lužických Srbů. Na tomto místě si lze jen povzdechnout, že chybí česká varianta podobné publikace, dokonce neexistuje ani moderní hornolužickosrbšsko-český slovník. Dnes už vzácná a rozsahem nepřilíh dostatečující Mluvnice hornolužické srbštiny a slovník hornosrbšsko – český Vladimíra Mohelského vyšla v roce 1948. Čtyřdílná skripta pro střední školy vydaná v roce 1989 Jiřím Mudrou a Janem Petrem obsahují oboustranný slovník (což je výhodou), který sice stále ještě poskytuje dobrou službu, ale už je, díky době vzniku, notně poznamenaný „zubem času“. Doufejme, že se v brzké době i u nás objeví osobnost podobná oxfordskému profesorovi Geraldovi Stoneovi, který nedávno vydal slovník středního rozsahu pro anglické uživatele nebo třeba docentce Kjótské univerzity Keiko Mitani, která je autorkou prvního hornolužickosrbšsko-japonského slovníku! Je to jeden z našich (českých) dlouhých vůči Lužickým Srbům, jehož splacení čeká nejspíš na nejmladší generaci. Zatím můžeme s úspěchem užívat nový frazeologický slovník, za který patří veliké díky jak autorům, tak nakladatelství Domowina a jeho donátorům.

Milan Hrabal

Pozn. rč. Jiří Mudra už několik let s velkou péli pracuje na středním hornolužickosrbšsko-českém slovníku, Richard Bígl rozšiřuje zatím menší oboustranný slovník dolnolužickosrbšský. Přejme oběma, aby se jejich velké úsilí dočkalo zaslouženého finále.

ČIMA FRANTIŠKA VYDRY

Nezapomenutelné zážitky

Letošní červencový folklorní festival v Chrósćicích byl v pořadí již šestý. Přiznám se, že jsem žádný z pěti předchozích neviděl, o to více jsem byl zvědav, jaké dojmy ve mně zanechá. Zúčastnil jsem se kdysi všech sedmi festivalů lužickosrbšské kultury v Budyšíně, finančně hojně podporovaných vládou NDR, na druhé straně však nehorázně politicky zneužívaných. Nevymizí mi z paměti přehlídka obrněných vozidel armády NDR, která se také konala v rámci této folklorní slavnosti, ani stovky školních dětí při průvodu městem, které nesly mlčky v rukou obrovskou titulní stranu Marxova *Kapitálu*.

Po sjednocení obou částí Německa tradice těchto zpolitizovaných festivalů skončila a představitelé Domowiny a další lužickosrbšští kulturní pracovníci si jistě lámali hlavu, jak pokračovat. Nakonec padlo moudré rozhodnutí: lužickosrbšská kultura patří

tam, kde má své prastaré kořeny, na venkov, do oblasti, kde je jazyk a folklor dodnes živý. Ne Budyšín, ale Chrósćicy!

Letošní 6. mezinárodní folklorní festival trval čtyři dny. Neviděl jsem zahájení v Budyšíně, nebyl jsem ani na vystoupení souborů následujícího dne ve Smochčicích, zato jsem intenzivně sledoval všechny sobotní a nedělní akce, tj. 16. a 17. července 2005.

V prostorné hale *Jednota* při škole Jurije Chěžky v Chrósćicích jsem zhlédl dětský muzikál *Myška w mróčelach* na text Jěwy-Marje Čornacek. Hala byla vcelku zaplněná, odhaduji, že tam bylo nejméně tři sta rodičů s dětmi. Byl jsem zvědav na reakci těch malých. Celé představení trvalo půldruhé hodiny a bylo vedeno pouze v srbštině. Moderátor dovedl navázat kontakt s malými posluchači a bylo potěšující, jak živě reagovali. Rozuměli tedy dobře srbsky!

Sobotní večer nabízel v šesti bývalých selských dvorech pěti-hodinový program až do půlnoci. Na provizorních pódíích se střídaly pěvecké a taneční soubory nejen z Horní a Dolní Lužice, ale i z mnoha evropských zemí. Venkovský ráz byl ještě zdůrazněn „výzdobou“ ze starého zemědělského nářadí. Byly tu dřevěné venkovské vozy, snopy obilí, kosy a cepy atd.

Nechyběly samozřejmě ani stánky s občerstvením, přesto to nebyl komerční jarmark, jak to bývá při podobných akcích u nás.

Během sobotního večera vystoupilo na každém dvoře (Šofčic, Krawčicek, Zahradnik, Delenkec atd.) pět až šest souborů. Byli tu Italové ze Sicílie, Francouzi z Alsaska, kyperský soubor *Lygaria*, polský soubor *Biawena*, udmurtský soubor *Aikai* z Ruska, chorvatská skupina *Graničari* z rakouského Hradištska (Burgenland) a také soubor *Limbor* z Prahy. Ale pozor! I když během představení umístili k pódiu českou vlajku, byli to Slovinci bydlící a studující u nás v Praze.

Mluvili jsme s nimi, byli to skutečně sympatičtí folklorní nadšenci a jejich program byl pokaždé odměněn zaslouženým potleskem. Takže vlastně žádný ryze český soubor v Lužici nebyl. *Limbor* nás ovšem reprezentovala opravdu důstojně, i když předváděla slovenský, a ne český folklor. Opět se ukázalo, že máme i po rozdělení k sobě velmi blízko.

Velké ovace si také vysloužil za své temperamentní, až akrobatické vystoupení druhý slovenský soubor *Chemlon* z Prešova.

V neděli se za vesnicí na tzv. Fulkec hůrce, kde stojí pomník na

paměť padlých polských vojáků na samém konci druhé světové války, konala mše pod širým nebem, a to trojjazyčná. Clemens Hrdjehor, chróscický farář, kázal srbsky, německy a anglicky.

Po obědě procházel vesnicí slavnostní průvod všech souborů, které přímo na ulici předváděly ve zkratce své umění. Průvod provázely dvě dechové kapely a zazněly tu nejednou i české melodie.

Lidí se sešlo mnoho tisíc. Na provizorních parkovištích na loukách stály snad dva tisíce aut. Odpolední program se přemístil do míst, kde se ráno konala mše. Byly tu připraveny stánky s předváděním lidových řemesel: zdobení kraslic, předání ovčí vlny, modrotisk, keramika atd. Důstojným zakončením celé organizačně dobře připravené kulturní akce byla závěrečná přehlídka všech souborů. Diváci nešetřili potleskem a je nutno říci, že výkony souborů byly skutečně obdivuhodné.

V neděli asi v šest hodin odpoledne 6. folklorní festival, konaný jednou za dva roky, skončil. K úspěchu přispělo nepochybně i nádherné teplé letní počasí, které se udrželo po celé dva závěrečné dny. Organizátoři si to jistě zasloužili. Existovala samozřejmě i „mokrý“ varianta, kdy se měl program předvádět v hale Jednota.

Během odpoledního programu zasedl mezi publikum i nestor lužickosrbské literatury, spisovatel Jurij Bržan, který letos oslaví své 89. narozeniny.

Celá vesnice byla vyzdobena modročervenobílými národními vlajkami, všude panovala přátelská, neoficiální atmosféra.

Byl to zdařilý festival a bude ještě dlouho na co vzpomínat.

Sokoľské listy 2005, č. 5

V oslavném článku **77lětný Jakub Brankačk džerži so z džělom a sportom fit**. zdůrazňuje M. Štrawba význam sportu a tělesné práce na dobrý zdravotní stav na příkladu bývalého předsedy Domowiny (před J. Nukem), bydlícího nyní v Pančičích-Kukowě. – **Serbske sokoľske rekordy** w lochkoatletice je tabulka lužickosrbských sportovců s nejlepšími výkony za celou dobu trvání Serbského Sokoľa. Nyní působí v srbské Lužici v rámci Sokoľa tato mužstva: Sokoľ Budyšin (volleyball, gymnastikarki), Zeleno-běli Hórki (kopańca), Sokoľ Choćebuz (volleyball), Wućerske mustwo Worklecy (volleyball), Sokoľ Ralbicy/Hórki (kopańca), SJ Njebjelčicy (kopańca), Chór Meja Radwor (volleyball). – Dále je tu otištěn návrh nových stanov **Wustawki Serbskeho Sokoľa**. Doporučují se menší změny stanov přijatých ustavující schůzi 28. 12. 1993 v Hórkách. Návrh bude projednán na příští volební valné hromdě a schválen. – Číslo končí fotografií pomníku (odhaleného v květnu 2005 před Černínským palácem) dlouholetého ministra zahraničních věcí a druhého prezidenta ČSR dr. Edvarda Beneše a vzpomínkou na činnost obou prvních prezidentů a také Benešových sourozenců v Sokole. **J-a**

Sokoľské Listy,

wokoľnik Serbskeho Sokoľa 2004, č. 6

Mikławš Krawc upozorňuje, že se při sportovních podnicích a ve škole užívá pozdrav *Sportej a narodej – zdar!* Uvádí, že český pozdrav *Nazdar* vymyslel Josef Barák, redaktor almanachu Máj, vrstevník Jana Nerudy. Též členové bývalého Serbského Sokoľa užívali pozdrav *Na zdar!* Po roce 1945 se užívalo pozdrav *Sportej a narodej – zdar!* Kdy a jak tento pozdrav vznikl, nepodařilo se zjistit. Redakce prosí čtenáře, pokud k tomu znají podrobnosti, o zprávu (Sokoľské Listy, Póštowe naměsto 2, Serbski dom, Budyšin, 02625, SRN). – V článku *Mišter na kolesu* rozmlouvá M. Štrawba s absolventem budyšínského lužickosrbského gymnázia Tomášem Domaškou z vesnice Hórki. **J-a**

Sokoľské Listy 2005, č. 4

jsou věnovány 100. narozeninám Jana Meškanka, vlasteneckého učitele a jednoho z obnovitelů Domowiny 1945 hned po porážce Němců (Mikławš Krawc a Achim Kowar). P. Šolta probírá styky československých a lužickosrbských sportovců za minulých 40 let a M. Krawc vzpomíná na sokolské jednoty v cizině. **J-a**

Česko-lužický věstník

Vychází ročně v deseti číslech a jednom dvojčísle v nákladu 400 výtisků. • Cena jednotlivého čísla 20,- Kč. • Vydává Společnost přátel Lužice/Towaršnosć přećelow Serbow/Towarišnosć pšaśielow Serbow. • www.Luzice.cz • Vedoucí redaktorka: Zuzana Sklenářová, Ph.D., Vinohradská 34, Praha 2-Vinohrady, CZ - 120 00, tel. +420 737 750 693, el. adresa Zuzana.Sklenarova@ff.cuni.cz • Zástupce: Radek Čermák, Malkovského 596, Praha 18-Letňany, CZ - 199 00, tel. +420 721 706 715, el. adresa Radek.Cermak@email.cz • Redaktoři: Ondřej Doležal, Josef Šaur, Mgr. Kinga Kijec, Mgr. Vladislav Knoll

• Sítový redaktor a pokladník: ing. Miloš Malec, Milos.Malec@seznam.cz • Předplatné na rok 2004: ČR 200,- Kč, zahraniční 350,- Kč (12 €), členské příspěvky 300,- Kč, pro sociálně slabé možnost požádat o snížení. • Jak si nás předplatit? • Spojte se s firmou A. L. L., která Vám složenku k úhradě předplatného zašle s nejbližším číslem časopisu.

• Pište: A. L. L. Production s. r. o., Poděbradská 24, Praha 9-Vyšochany, 190 00 • elektronickou poštou: predpladne@predpladne.cz, Luzice@luzice.cz • volejte: 234 092 851

• faxujte: 234 092 813 • Pište z mobilního telefonu: SMS ve formátu: OBJ CLV JMENO PRIJMENI ULICE CISLO DOMU MESTO PSC • Odešlete zprávu psanou velkými písmeny bez diakritiky v maximální délce 160 znaků na telefonní číslo 900 11 06. Cena zprávy je 6 Kč. • www.predpladne.cz, www.Luzice.cz • Abonenca ze ZRN teź pzez referenta Domowiny za kulturne naležnosće a wukraj, Budyšin. • Pro ukončení předplatného je nutné se odhlásit. • Bankovní spojení na Společnost přátel Lužice: ČSOB (Poštovní spořitelna) 181 757 044/ 0300. • Redakce se neztotožňuje vždy s názory autorů. Za věcnou a slohovou stránku příspěvků odpovídají příslušní autoři. • Používat zdroje ČLV je možné s podmínkou uvedení zdroje a internetové adresy www.Luzice.cz, je-li již dílo zatíženo autorskými právy, platí zásady prvotního zdroje. • Bytí časopisu je založeno na práci dobrovolníků. • Stížnosti na nezaslání časopisu vyřizuje firma A. L. L. • MK ČR E 6880 • ISSN 1212-0790

Děkujeme Magistrátu hlavního města Prahy za poskytnutí grantu ve výši 80 000,- na nový nábytek pro Hórníkovu knihovnu.